

Waarop is JR 2.0 gebaseerd?

JR 2.0 is in samenwerking met een aantal experts ontwikkeld en gebaseerd op kennis en inzichten vanuit wetenschappelijk onderzoek. In dit stuk beschrijven we bondig een aantal van de onderliggende theorieën, onderzoeksrichtingen en veranderingsmodellen. Zo zijn de bevindingen vanuit desistance onderzoek (onderzoek naar wat mensen geholpen heeft te stoppen met criminaliteit) belangrijk. Positieve psychologie / oplossingsgericht werken, zoals uitgewerkt in Signs of Safety, is een belangrijke inspiratie. Onderzoek naar werkalliantie biedt relevante inzichten. Daarnaast komen het Good Lives Model, het narratief werken en herstelrecht aan bod. En er zijn veel dwarsverbanden te leggen met What Works en het RNR model. De verbinding wordt gelegd met wat we weten over de specifieke aandachtspunten die aan de orde zijn bij jongeren met een LVB. We ordenen de beschrijving aan de hand van de 7 ankers.

Basishouding: 7 ankers

Dit zijn de 7 ankers die het uitgangspunt van werken vormen van Jeugdreclassering 2.0:

1. Ik geloof in de mogelijkheden van de jongere en zijn omgeving

Ik vind dat de jongere het waard is om me voor in te zetten. Ik richt me op de persoon en span me in om een stevige werkrelatie met hem op te bouwen. Ik ondersteun zijn ontwikkeling in zijn eigen sociale context. In mijn benadering ben ik gericht op het hele systeem en ik moedig de jongere aan om zelf de regie te nemen in zijn veranderproces. Ik bied de jongere de kans om ook in de bredere context van zijn netwerk en de samenleving te laten zien dat verandering op gang komt.

2. Ik weet dat een positief beeld van jezelf krijgen moeilijk is en daar is lef voor nodig

Ik ga samen met de jongere op zoek naar een positief zelfbeeld. Ik realiseer me hoeveel lef er nodig is om naar jezelf te kijken en – in moeilijke omstandigheden - een positief beeld van jezelf te krijgen. Dat is lastig, spannend en vaak ook pijnlijk. Het is een grote prestatie om het anders te gaan doen, en ik heb waardering voor elke stap in de goede richting. Ik ben me ervan bewust dat wij, jeugdzorgwerkers-JR, mensen niet veranderen. Het veranderingsproces is veel groter dan de interventies die wij bieden, de jeugdreclasseringsmaatregel is tijdelijk en ik ben slechts een passant in het leven van de jongere.

3. Ik realiseer me dat sociale steun een cruciale voorwaarde is om te kunnen veranderen

Ik realiseer me dat sociale steun van belangrijke mensen rondom de jongere belangrijker is dan mijn eigen steun in het bereiken van desistance. Zonder veranderingen in het sociale netwerk is individuele verandering veel lastiger. Sociale steun, betrokkenheid en monitoring zijn de voorwaarden om te kunnen veranderen. Ik ben me ervan bewust dat het desistance proces plaats vindt in het dagelijks leven van de jongere, in zijn sociale context. Ik zet me ervoor in om de juiste vragen te stellen waardoor hij gemotiveerd raakt om zijn eigen netwerk in te zetten en steunend te laten zijn voor de verandering.

4. Als het effectief is zet ik controle en dwang in om het veranderingsproces te ondersteunen

Ik werk binnen een juridisch kader. Het is mijn taak om toezicht te houden op de naleving van de algemene en bijzondere voorwaarden die de rechter stelt. Als het nodig is zet ik daarbij dwang en controle in. Ik doe dat wanneer dat nodig is voor de veiligheid van de jongere, slachtoffer(s) en de samenleving of wanneer dat helpend is om de jongere een volgende stap te laten zetten en dat zonder strak kader niet lukt. Dit neemt niet weg dat ik binnen de context van de maatregel zoveel mogelijk ruimte voor eigen regie en autonomie aan de jongere en zijn netwerk biedt.

5. Ik realiseer me dat veranderen met ups en downs gaat

Ik weet dat de verandering naar een succesvol leven een proces is dat niet van de ene op de andere dag plaatsvindt. Een jongere kan alleen veranderen als hij ook fouten mag maken. Bij een terugval kunnen we zowel leren van dat wat goed is gegaan als van dat wat fout ging. Ik realiseer me dat een terugval een onvermijdelijk onderdeel is van het veranderingsproces. Ik blijf positief en benut de leerkansen die de terugval biedt.

6. Ik bied hoop, vertrouwen, en praktische ondersteuning

Ik bied vertrouwen en hoop aan de jongere, hoe groot de uitdagingen en obstakels ook zijn. Jongeren en hun netwerk hebben vaak de hoop opgegeven om te veranderen. Soms zien ze geen weg meer terug en weten ze niet wat de oplossing is. Soms twijfelen ze zelfs of er een oplossing bestaat. Ik werk vanuit een vragende oplossingsgerichte benadering. Ik gebruik taal gericht op krachten en mogelijkheden, niet op problemen en gebreken en ik sluit aan bij de taal van de jongere en zijn netwerk. Ik laat de jongere op zoek gaan naar zijn eigen krachten waardoor hij de inspiratie en motivatie vindt tot verandering. Ik probeer een bron van hoop te zijn, ook als iedereen opgeeft, totdat zij die hoop zelf weer terugvinden. Ik help bij het regelen van praktische zaken (woning, dagbesteding, inkomen, huisarts, etc.), omdat ik me realiseer dat verandering pas kans van slagen heeft als in de basisbehoeften is voorzien.

7. Ik steun de jongere om te herstellen wat mis is gegaan

Ik steun en motiveer de jongere om te herstellen wat is misgegaan en er weer bij te mogen horen. Dat draagt bij aan een groei naar positieve participatie in de samenleving. Ik weet dat om verder te kunnen vaak persoonlijke 'verlossing' nodig is, bijvoorbeeld door een positieve bijdrage te leveren aan families of gemeenschappen. Ik snap dat het moeilijk, maar soms ook noodzakelijk, is om excuses te maken aan het slachtoffer en / of de samenleving. Ik moedig hem aan om dit te doen.

De 7 ankers in de taal van de jongere

1. Jij bent de moeite waard
2. Jij kunt veranderen, het is jouw verandering, daar heb je lef voor nodig
3. Steun van de mensen om jou heen is super belangrijk
4. Als het echt nodig is ben ik streng
5. Ik weet dat veranderen niet in één keer lukt
6. Ik help je en blijf in jou geloven

7. Ik steun je om goed te maken wat beschadigd is

1. Ik geloof in de mogelijkheden van de jongere en zijn omgeving

Dit anker benadrukt de cruciale rol van partnerschap en het aangaan van een positieve werkrelatie met de jongere. Door vanuit een hoopvolle basishouding te werken, de jongere te beschouwen als iemand die de moeite waard is en iemand die in staat is om te veranderen wordt het desistance proces van de jongere ondersteund en bevorderd. Het belang van partnerschap kan onderbouwd worden vanuit Signs of Safety, onderzoek naar werkalliantie, het RNR model en Desistance onderzoek. De kwetsbaarheid van jongeren met een LVB vormt een extra aspect in het aangaan van partnerschap.

Signs of Safety

Een belangrijke inspiratie voor JR 2.0 is de positieve psychologie en het oplossingsgericht werken (Berg, 1994; de Shazer, 1985). Voor het uitvoeren van kindbeschermingsmaatregelen is dit uitgewerkt in de benaderingswijze Signs of Safety (Turnell & Edwards, 2009). Doel van Signs of Safety is om in partnerschap met de ouders samen te werken aan het realiseren van veiligheid voor kinderen. Kern van de benadering, die in de jaren '90 van de vorige eeuw vanuit de praktijk in Australië is ontwikkeld, is om naast het benoemen van de aanwezige risicofactoren met het gezin doelbewust op zoek te gaan naar positieve factoren die ingezet kunnen worden om de risicofactoren te verminderen en zo veiligheid voor kinderen tot stand te brengen (Wiggerink & Rozeboom, 2012; Turnell & Edwards). Het benutten en uitbouwen van uitzonderingen is een krachtige kern. Onderzoek lijkt aanwijzingen te geven dat het aantal gezinnen dat te maken krijgt met een kindbeschermingsmaatregel op langere termijn afneemt. Ouders en kinderen zijn meer tevreden over de geboden hulp. Kinderen blijken minder vaak opnieuw mishandeld te worden (Bartelink, 2010). Signs of Safety is een belangrijke bron van inspiratie omdat enerzijds veiligheid van de jongere ook bij jeugdreclasseringszaken niet zelden een aspect is dat aandacht behoeft, en anderzijds omdat daarin de oplossingsgerichte werkwijze op een heel concreet niveau is uitgewerkt.

Werkalliantie onderzoek

De relatie tussen de jeugdzorgwerker en de jongere is belangrijk voor het resultaat van de begeleiding. Binnen de jeugdreclassering wordt vaak het concept 'werkalliantie' gebruikt: de tijdelijke doelgerichte interactie tussen cliënt en jeugdzorgwerker. Het gaat om zaken als respect, empathie, acceptatie, warmte en humor. Drie kenmerken zijn van belang:

1. Richting en kader: doelen en taken moeten duidelijk en expliciet zijn en het justitiële kader en de daaruit voortvloeiende verplichtingen moeten helder zijn;
2. Binding: de jongere en de jeugdzorgwerker ervaren gezamenlijkheid in het werken aan de doelen en de jongere voelt zich ondersteund, gewaardeerd en met enthousiasme aangemoedigd;
3. Vertrouwen: de jongere en de jeugdzorgwerker hebben vertrouwen in elkaars inzet en bedoelingen.

Als richting en kader, binding en vertrouwen onvoldoende zijn dan is het effect (een negatief kenmerk):

4. Stroefheid in de samenwerking (Menger & Donker, 2016).

De kwaliteit van de werkalliantie is voorspellend voor onder meer de inzet van de cliënt en de kans op voortijdige negatieve uitval. Metastudies laten zien dat de werkalliantie voor een belangrijk deel bijdraagt aan het realiseren van doelen. De kans op het realiseren van doelen is vooral hoog als problemen die ontstaan zijn goed opgelost kunnen worden (Menger & Donker). Uit desistance onderzoek is duidelijk dat desisters zich vooral de goede relatie met hun reclasseringswerker herinneren.

Het RNR model

Het Risk Needs Responsivity Model (RNR model; Andrews & Bonta, 2010) is de laatste decennia een belangrijke basis geweest voor het ontwikkelen van interventies en risicotaxatie-instrumenten gericht op het terugdringen van recidive. Het RNR model is gebaseerd op onderzoek naar, en verschillende theorieën over, wat de meest effectieve manier is om om te gaan met crimineel gedrag. Daarin zijn de drie belangrijkste principes die van risicobeginsel, het behoeftebeginsel en het responsiviteitsbeginsel. Het risicobeginsel stelt dat de aanpak qua zwaarte en intensiteit moet passen bij de hoogte van het bestaande risico. Het behoeftebeginsel beschrijft dat de interventie moet aansluiten bij de behoeften en bij de criminogene en protectieve factoren die betrekking hebben op de jongere. Het responsiviteitsbeginsel stelt dat een interventie moet 'matchen' met de motivatie, denkpatronen, vaardigheden en het niveau van de jongere. Dit anker sluit vooral aan bij het responsiviteitsprincipe en het behoeftebeginsel doordat gezocht wordt naar aansluiting in taal en nadrukkelijk verbinding gezocht wordt met het ontwikkelingsniveau en de sociale context van de jongere. Onderzoek laat zien dat naarmate een aanpak aan meer van de beginselen voldoet, de effectiviteit oploopt (van een averechts effect als aan geen van de beginselen voldaan is tot zo'n 35% als aan alle beginselen voldaan is) (Bosker, Donker, Menger & Van der Laan, 2016).

Kwetsbaarheid van jongeren met een LVB

Uit literatuur weten we dat bij jongeren met een LVB sprake is van meer risicofactoren en minder beschermende factoren voor delinquent gedrag (Kaal et al, 2014; Koolhof et al, 2007). Jongeren met een LVB zijn kwetsbaarder voor het ontwikkelen van crimineel gedrag dan hun niet-LVB leeftijdgenoten. De jeugdzorgwerker staat voor de uitdaging om de risicofactoren waar mogelijk aan te pakken en de beschermende factoren van de jongere en zijn omgeving zodanig te versterken dat deze ervan weerhouden wordt (meer) delicten te plegen.

Hoewel exacte aantallen ontbreken weten we uit onderzoek dat jongeren met een LVB sterk zijn oververtegenwoordigd binnen justitiepopulaties. Met name in de zwaardere deelpopulaties zoals jongeren in een Justitiële Jeugdinstelling (JJI) of jongeren met een PIJ-maatregel gaat het om ca. 40% van alle jongeren (Kaal et al., 2014; Rovers, 2014).

Veel van de jongeren met een LVB komen uit een gezin waar ook de ouders – en soms meer kinderen – leermoeilijkheden hebben. Van alle jongeren met een LVB weten we dat ca. 30% van hen ook minimaal één ouder met een LVB heeft (Spierenburg & Hagen, 2008), onder delict plegende jongeren met een LVB wordt geschat dat zo'n 50% minimaal één ouder heeft met een LVB (Teeuwen, 2012).

De groep wordt verder gekenmerkt door een zwakke identiteit, een lage impulscontrole en sterke beïnvloedbaarheid (Kaal et al, 2014). Dit maakt dat een criminele identiteit een verleidelijk alternatief is voor jongeren met een LVB waarvoor het opbouwen van een stevige identiteit per definitie al een opgave is. Tegenkrachten moeten sterker zijn. De opgave is des te groter omdat de sociale omgeving per definitie zwakker is.

Het tot stand brengen van partnerschap en een effectieve werkrelatie met jongeren met een LVB vraagt om specifieke bejegening. Houdingsaspecten (zoals voorspelbaarheid, duidelijkheid, het bieden van praktische hulp), afstemming in communicatie (zoals eenvoudig taalgebruik, het gebruik van visuele ondersteuning, herhaling) en ondersteuning (bijvoorbeeld door te helpen ordenen, door gebruik te maken van voorstructurering, door concrete tips te geven, door zelfvertrouwen te stimuleren) dienen aan te sluiten bij het niveau van functioneren van de jongere (Roos, 2017).

Desistance onderzoek

De laatste jaren is in het criminologisch onderzoek ook nadrukkelijk aandacht ontstaan voor onderzoek naar factoren waarom delinquenten afzien van een verdere criminele carrière. *"Desistance from crime"* staat voor het langdurig en overtuigend afzien van het plegen van strafbare feiten. Door McNeill zijn de resultaten vanuit desistance-onderzoek die van toepassing zijn op het reclasseringswerk samengevat (2009). In de methode 'Reclasseren met adolescenten' (Vogelvang e.a., 2012) is het desistance onderzoek een belangrijke nieuwe onderlegger voor het (jeugd)reclasseringswerk. Vogelvang stelt dat jeugdzorgwerkers mét de jongeren werken en niet 'op hen inwerken' omdat het ervaren van zelfeffectiviteit door de jongere van groot belang is. Daarnaast moet de jeugdzorgwerker niet alleen werken aan het motiveren van de jongvolwassene, maar ook aan zijn hoop op een leven zonder criminaliteit. Ook dient de jeugdzorgwerker minstens zo veel aandacht te besteden aan wat goed gaat (krachten en bronnen van steun) als aan risico's en problemen.

De definitie van 'desistance' luidt:

"Desistance is een persoonlijke en menselijke ontwikkeling is die versterkt en ondersteund wordt door de sociale en culturele context. Dit maakt dat een persoon weg kan bewegen van criminaliteit en een ontwikkeling kan doormaken waarin hij of zij weer op een succesvolle manier sociaal kan integreren en kan participeren in de maatschappij".
(McNeill, 2016).

Desistance vindt plaats op 3 niveaus, te weten;

1. In gedrag: iemand pleegt geen delicten meer. Dit wordt primaire desistance genoemd. De wens om te stoppen is een eerste en belangrijke stap. Vaak wordt de wens om te stoppen getriggerd door een gebeurtenis (of: *'hook for change'*), zoals het krijgen van verkering of het vinden van een baan.
2. Op het niveau van de identiteit: iemand ziet zichzelf niet langer als 'crimineel'. Dit is secundaire desistance. Er heeft een verandering in de identiteit opgetreden
3. Op het niveau van re-integratie: iemand heeft het gevoel dat hij / zij weer een kans krijgt in, en onderdeel is van de maatschappij. Dit is tertiaire desistance.

Het gaat bij desistance dus niet alleen om het stoppen met delinquent gedrag, maar ook om het opbouwen van een nieuwe identiteit én om het 'er weer bij horen'. De drie niveaus van desistance worden ook wel gedrags-, identiteits-, en relationele desistance genoemd (Nugent & Schinkel, 2016).

2. Ik weet dat een positief beeld van jezelf krijgen moeilijk is en moed vergt

Dit anker focust op het individuele karakter van het desistance proces. Stoppen met criminaliteit is een persoonlijke reis. Een ingrijpend proces waarbij het afscheid nemen van een delinquent leven voor de jongere ook betekent dat hij zekerheden los moet laten en verworvenheden achter zich

moet laten. Het anker zoomt in op het begrip dat de jeugdzorgwerker moet hebben voor dit ingewikkelde en in zekere zin eenzame avontuur. De noodzakelijke aandacht voor dit individuele proces wordt onderbouwd vanuit Desistance onderzoek, het Good Lives Model en kennis over het narratief werken.

Desistance onderzoek

Het afzien van criminaliteit kan een grote stap zijn. De jongere moet zich losmaken van de sociale invloeden en de druk van de situatie. Daarnaast is het achter je laten van een criminele levensstijl op zich ook een risico: de jongere weet immers niet wat hij in plaats van zijn huidige leven krijgt en succes is niet gegarandeerd.

Jongeren die strafbare feiten plegen zijn vaak fatalistisch, hebben een externe locus of control en weinig vertrouwen dat zij zelf dingen kunnen bereiken. Het leven overkomt hen meer dan dat zij zelf het gevoel hebben daar veel in te kunnen sturen. Desistance onderzoek laat zien dat jongeren die gestopt zijn met het plegen van strafbare feiten op de een of andere manier het gevoel hebben gekregen dat zij controle hebben over hun leven en dat zij keuzes kunnen maken waarmee zij criminogene druk die op hen wordt uitgeoefend kunnen weerstaan (McNeill & Weaver, 2010). Het ondersteunen en bevorderen van krachten en krachtbronnen in het netwerk en het vinden van manieren om hobbels op de weg te overwinnen is een opdracht voor de jeugdzorgwerker. Omdat het om jongeren gaat ligt hier ook een kans: zolang er nog geen sprake is van fatalisme zal een jong persoon meer open staan voor verandering en ook makkelijker kunnen veranderen. Het herkennen, versterken en accepteren van eerste stappen in de richting van een positieve verandering kan het desistance proces positief beïnvloeden (Nugent & McNeill, 2017).

Vogelvang et al. (2012) stellen dat desistance een individueel en subjectief proces is, en dat de aanpak rekening moet houden met de identiteit van de jongvolwassene en ook met zijn diversiteit (etniciteit, geslacht, religie, seksualiteit). Er zijn geen 'one-size-fits-all' interventies mogelijk.

Good Lives Model

Het Good Lives Model (GLM) (Ward & Gannon, 2006; Laws & Ward, 2011) bekijkt het proces van stoppen met crimineel gedrag vanuit een holistisch perspectief. Delinquenten zijn individuen die, net als ieder ander, welzijn nastreven en primaire behoeften hebben zoals intimiteit, verbondenheid en autonomie. Ook jongeren die een strafbaar feit hebben gepleegd willen een betekenisvol en waardevol leven. Door een delict te plegen zetten zij feitelijk inadequate strategieën in om op zichzelf legitieme doelen te realiseren. Deze inadequate strategieën zijn ingezet omdat er obstakels waren (zoals beperkte regulering van emoties, sociale problemen, pro criminele opvattingen, beperkte probleemoplossingsvaardigheden en dergelijke). Jongeren zijn meer gemotiveerd wanneer ze ondersteund worden bij het opbouwen van een meer succesvol leven dan wanneer er nadruk ligt op het reduceren van risico's.

Als het jongeren betreft onderscheidt het GLM acht groepen van primaire behoeftes of levensdoelen (Wrightlink, 2017):

1. Emotionele gezondheid (zelfvertrouwen, emotionele veiligheid, gevoelens kunnen hanteren)
2. Fysieke gezondheid (slaap, voeding, hygiëne, fysieke veiligheid)
3. Seksuele gezondheid (kennis over seks, seksualiteit, seksuele ontwikkeling)
4. Plezier (opwinding, spel)
5. Iets bereiken (status, kennis, competenties)

Waarop is JR 2.0 gebaseerd?

© William Schrikker Jeugdbescherming & Jeugdreclassering, Expertisecentrum William Schrikker & Jeugdbescherming Noord

6. Mezelf zijn (onafhankelijkheid, autonomie, zelfstandigheid, controle)
7. Een doel hebben en verschil maken (spiritualiteit, vervulling, hoop, mildheid)
8. Mensen in mijn leven hebben (verbinding, intimiteit, romantiek, familie, vrienden, relaties)

Naast deze primaire doelen worden secundaire doelen onderscheiden: doelen die een middel zijn om de primaire doelen te realiseren, zoals een baan of verkering.

De wijze waarop het GLM in de praktijk moet worden gebracht is beperkt uitgewerkt en er is nog weinig onderzoek bekend naar de effectiviteit van het GLM.

Narratief werken

Als iemand stopt met criminaliteit zal hij een fundamenteel andere blik van zichzelf ontwikkelen: wie hij was, wie hij nu is, wie hij wil worden. Er ontstaat een ander verhaal, een ander narratief, dat ruimte biedt voor ontwikkeling. Het verhaal biedt de jongere houvast, maar is ook instabiel en beïnvloedbaar (Vogelvang, 2012). Maruna (2001) stelt dat jongeren die stoppen met criminaliteit een verhaal nodig hebben waarmee ze zichzelf én anderen kunnen overtuigen dat ze het delinquente gedrag achter zich kunnen laten.

Om desistance te bereiken is het belangrijk dat de jongere zijn verhaal kan doen en dat hij vanuit zijn perspectief kan vertellen wat zijn gedrag en motieven zijn geweest. Een verhalende benadering motiveert, omdat de jeugdzorgwerker er vanuit gaat dat de jongere de expert is van zijn eigen leven en daarbij dat hij al kenmerken heeft en competenties bezit die hem uit de problemen kunnen helpen.

De jeugdzorgwerker kan de jongere ondersteunen in het construeren van een nieuw verhaal van zichzelf. Het aanvankelijke verhaal van een jongere kan bijvoorbeeld zijn: "Ik ben geboren om een crimineel te zijn en dat zal ik ook altijd blijven." Dit kan veranderen in: "Ik heb een fout gemaakt in mijn leven en ik heb verkeerde dingen gedaan, maar zo ben ik helemaal niet. Ik krijg later een goede baan en stop met dit leven." Het verhaal dat de jongere voor zichzelf vormt kan toekomstig gedrag bepalen. Andersom kunnen gebeurtenissen in het leven van de jongere het verhaal veranderen. Crimineel gedrag en het risico op recidive vermindert naarmate een persoon een meer adaptieve, narratieve identiteit ontwikkelt (King, 2013). De jeugdzorgwerker en andere belangrijke mensen om de jongere heen kunnen de jongere helpen om zich een beeld te vormen van een alternatieve identiteit, buiten die criminaliteit om, juist in perioden dat de jongere zelf niet in staat is om de andere mogelijkheden voor zichzelf te zien (McNeill & Weaver, 2009).

3. Ik realiseer me dat sociale steun een cruciale voorwaarde is om te kunnen veranderen

Dit anker belicht de noodzaak van het bouwen aan een stevig sociaal netwerk. Als er geen echte kansen voor jongeren liggen in hun sociale context en wanneer hun sociaal netwerk niet steunend is, is het afzien van criminaliteit en het daadwerkelijk op de rails krijgen van een ander leven vrijwel een onmogelijkheid. Vanuit onderzoek naar sociale steun en vanuit Desistance onderzoek kan het belang van een stevig steunend netwerk worden aangetoond. Opnieuw speelt de extra kwetsbaarheid van jongeren met een LVB.

Sociale steun

Waarop is JR 2.0 gebaseerd?

© William Schrikker Jeugdbescherming & Jeugdreclassering, Expertisecentrum William Schrikker & Jeugdbescherming Noord

Uit criminologisch onderzoek is bekend dat betrokkenheid en goede opvoedvaardigheden van ouders en netwerk een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan het verminderen van crimineel gedrag (Loeber et al, 2008; Keijsers, 2011). Bij jongeren die delicten hebben gepleegd is het belangrijk de aanpak niet alleen te richten op het aanpakken van risicofactoren maar vooral ook op het benutten en versterken van beschermende factoren voor delictgedrag. Door het betrekken van mensen die een positieve bijdrage kunnen leveren uit het systeem kunnen belangrijke beschermende factoren worden benut (Vogelvang, 2005).

Steun van ouders blijkt voor veelplegers een sleutelreden om te stoppen met het plegen van delicten (Weijers en van Drie, 2014). Werk, liefdesrelaties en vrienden kunnen ook een reden zijn om te stoppen maar spelen een minder belangrijke rol. Het is daarbij van belang dat een kind zijn/ haar schaamtegevoelens tegenover ouders kwijt raakt om te kunnen stoppen met delictgedrag (Geenen et al., 2010). Keijsers (2011) stelt dat een positieve ouder-kind communicatie – met name het hebben van interesse en inzicht in de dagbesteding- de kans op delinquent gedrag verkleint.

Ook het hebben van positieve rolmodellen (ouders of andere personen uit het netwerk) is belangrijk om te stoppen met crimineel gedrag (De Jong, 2013).

Desistance onderzoek

Desistance onderzoek leert dat interventies die zich richten op het versterken van vaardigheden belangrijk zijn, maar niet voldoende. De sociale context moet tastbare kansen bevatten.

Desistance vindt plaats in de sociale context van de jongere, en stopt niet bij de beëindiging van het toezicht. De jeugdzorgwerker moet daarop anticiperen (Vogelvang et al., 2012). Veel jongeren die strafbare feiten plegen zijn opgegroeid binnen verstoorde gezinsrelaties en hebben bijvoorbeeld verwaarlozing, mishandeling, conflicten, verslaving en psychiatrische problemen van hun ouders meegemaakt (Vogelvang, 2012). Deze jongeren hebben zelden de ervaring opgedaan dat zij *nodig* of *de moeite waard* waren. Onderzoek laat zien dat het opgeven van criminaliteit een ondersteunend netwerk vereist, naast nieuwe mogelijkheden in de samenleving en een positieve attitude ten opzichte van de jongere (McNeill & Weaver, 2009).

Voor desistance op het derde niveau (re-integratie) is acceptatie van de jongere nodig vanuit de samenleving. Het kan niet zo zijn dat alleen de jongere verandert; ook de sociale context van de jongere zal moeten veranderen om de jongere (opnieuw) te verwelkomen en ondersteunen (Nugent & McNeill, 2017).

Rijping is een sleutelfactor bij het desistance proces. Het is echter niet het ouder worden op zich wat leidt tot desistance maar de leeftijd-gerelateerde sociale processen. Hoe ouder de jongere wordt, hoe meer verantwoordelijkheden hij krijgt in het leven (zoals een relatie, een kind). Het gaat dus bij rijping dus zowel om de psychologische ontwikkeling als ook om het aangaan van sociale verbintenissen (Nugent & McNeill, 2017).

Kwetsbaarheid van jongeren met een LVB

In gezinnen waarin sprake is van ouders en/of jongeren met een LVB is vaker sprake van opvoedproblematiek en is het sociaal netwerk vaak klein en zwak. Tegelijkertijd is het voor de kwetsbare LVB jongere van groot belang dat ouders en sociaal netwerk betrokken worden om effectief te interveniëren (De Wit et al, 2011). Het is daarnaast zinvol te werken met en in de eigen sociale omgeving van het kind om zo generalisatie te bevorderen.

Met tijdige en goede ondersteuning van het gezin en de jongere zelf, kan een criminele loopbaan voorkomen worden en de eigen kracht van het gezin en het sociale netwerk versterkt worden of intact blijven. Soms is op het juiste moment een zetje in de goede richting voldoende om perspectief en vertrouwen te bieden, soms is een intensief traject - inclusief professionele ondersteuning- nodig om het gezin en het netwerk om het gezin heen te versterken.

4. Als het effectief is zet ik controle en dwang in om het veranderingsproces te ondersteunen

Dit anker belicht het justitiële karakter van de bemoeienis: er zijn kaders waarbinnen het veranderingsproces moet plaatsvinden. In dat licht zijn in een aantal opzichten controle en begrenzing noodzakelijk. Hoewel er altijd sprake moet zijn van acceptatie en respect voor de persoon moet bepaald gedrag (bijvoorbeeld opnieuw een strafbaar feit plegen) klip en klaar worden afgewezen. Risico's (voor de jongere zelf en voor de samenleving) moeten afgewend en voorkomen worden. Het inzetten van een meer sturende benadering wordt onderbouwd vanuit het Good Lives Model, vanuit desistance onderzoek en vanuit het RNR-model.

Good Lives Model

Het formuleren van de levensdoelen van de jongere (primaire behoeftes) staan niet op zich. Deze doelen worden gecombineerd met het in kaart brengen van de risico's en vormen zo de verbinding met de doelen van de samenleving. En er moet een plan worden geformuleerd om die risico's te voorkomen. Door de doelen van de jongere centraal te stellen wordt de jongere echter wel zelf de drager van het veranderingsproces. Daarmee zal hij beter gemotiveerd zijn tot verandering (Bosker et al., 2016).

Desistance onderzoek

Ook vanuit desistance onderzoek wordt de noodzaak duidelijk om de risico's in beeld te hebben en aan te pakken: *"Too strong a focus on personal goods may produce a happy but dangerous offender; but equally too strong a focus on risk may produce a dangerously defiant or disengaged offender"* (McNeill, 2009; 33).

RNR-model

Het *Risks – Needs – Resposivity* – model (Andrews & Bonta, 2010) adviseert om te zorgen dat de intensiteit van de aanpak aansluit bij het recidiverisico. Hoe hoger het risico, hoe intensiever de aanpak.

5. Ik realiseer me dat veranderen met ups en downs gaat

Jongeren die willen stoppen met criminaliteit lukt dat zelden in één keer. Er zijn momenten van terugval. Dit zijn sleutelmomenten in het proces en de rol van de jeugdzorgwerker op is deze momenten is van groot belang. De attitude waar vanuit de jeugdzorgwerker werkt is van groot belang. Dit wordt onderbouwd vanuit Desistance onderzoek.

Desistance onderzoek

Wegbewegen van criminaliteit, het proces van desistance, is vaak ingewikkeld. Onderzoek heeft aangetoond dat desistance een proces is dat zich kenmerkt door ambivalentie en vertwijfeling

ten opzichte van het stoppen met criminaliteit. Het is geen op zichzelf staand evenement, maar een reis van vooruitgang en terugval, van hoop en wanhoop (McNeill & Weaver, 2010). Daarbij zijn factoren als hoop, verwachting en vertrouwen belangrijk.

Vogelvang (2016) pleit voor een dynamische definitie van desistance, vanuit de ervaring dat het een zig-zag proces van persoonlijke verandering is, een transitionele fase waar terugval een reële mogelijkheid is.

Feitelijk heeft een jongere verschillende vormen van ondersteuning en supervisie nodig: een *mentor* die helpt om motivatie te ontwikkelen en benutten, een *leraar* die vaardigheden en skills kan aanleren, en een *belangenbehartiger* die helpt om sociaal kapitaal te vergroten en benutten. Deze drie rollen zijn, strak verweven met elkaar, zeker bij terugval of moeilijkheden, nodig om op koers te blijven (McNeill, 2009).

6. Ik bied hoop en vertrouwen, naast praktische ondersteuning

Dit anker verwijst naar de noodzaak om aan te sluiten bij de 'needs' van de jongere: datgene dat de jongere nodig heeft om te kunnen veranderen. Deels gaat het om praktische en basale zaken die op orde moeten zijn. Maar ook gaat het om het bieden van hoop, het (helpen) zien en benutten van mogelijkheden: kwaliteiten van de jongere en kansen in het netwerk. Dit anker wordt onderbouwd vanuit Desistance onderzoek en vanuit het Good Lives Model. Vanuit de kwetsbaarheid van mensen met een LVB zijn specifieke richtlijnen om te zorgen dat de interventie aansluit bij de 'needs'.

Desistance onderzoek

De rol van hoop in het desistance proces is cruciaal. Desistance kan bevorderd worden door iemand die gelooft in de jongere, iemand ook die de hoop levend houdt ook als dat de jongere zelf (even) niet lukt. Dit contrasteert nog wel eens met de realiteit waarin het in de sociale context van veel jongeren vaak ontbreekt aan hoop (Maruna, 2001). Niet zelden zijn jongeren door hun omgeving uitgespuugd en opgegeven. Jongeren die een strafbaar feit hebben gepleegd hebben vaak een laag zelfbeeld en weinig vertrouwen dat zij invloed kunnen uitoefenen op hun omgeving (self-efficacy). Daarnaast hebben zij vaak een externe locus of control. Zij hebben het gevoel dat het leven hen overkomt en dat zij weinig richting kunnen geven aan hun leven. Een jeugdzorgwerker die de jongere ziet als 'een desister in ontwikkeling' kan groot verschil maken (McNeill 2012).

Uit onderzoek blijkt dat cliënten die niet tevreden waren met hun reclasseringswerker noemden dat deze werkten aan hun attitude en gedrag, terwijl zij veel meer praktische hulp nodig hadden om hun sociale en relationele problemen aan te pakken (Vogelvang, 2016). Zo wordt niet aangesloten bij de aangrijpingspunten voor verandering ('hooks for change') die er in het leven van de cliënt mogelijk wel zijn. Aansluiten bij de behoeften, zoals een plek om te wonen of een baan, is noodzakelijk. Hoop en vertrouwen vagen immers snel weg op een lege maag (McNeill & Weaver, 2010)

Good Lives Model

Het Good Lives Model stelt dat jongeren die strafbare feiten hebben gepleegd zich niet altijd bewust zijn van de doelen die zij nastreven. De jeugdzorgwerker kan de jongere helpen door hem

vragen te stellen. Daarvoor is nodig dat er een werkrelatie ontstaat waarbinnen de jongere zich gerespecteerd en gewaardeerd voelt. De kunst is om met de jongere een positief plan te ontwikkelen waarin balans is tussen de persoonlijke doelen van de jongere en het verminderen van de kans op recidive. De taal van het plan moet toekomst-georiënteerd en optimistisch zijn en gericht op het realiseren van doelen (Ward & Maruna, 2007) zodat motivatie en eigenaarschap bevorderd worden.

Kwetsbaarheid van jongeren met een LVB

Jongeren met een LVB hebben vanwege hun beperking specifieke 'needs'. Interventies gericht op mensen met een LVB vergen een andere insteek en vormgeving. In onderstaande tabel is te zien hoe de zes vanuit onderzoek (De Wit, Moonen & Douma, 2011) geformuleerde richtlijnen uitgewerkt zijn in JR 2.0.

Richtlijn	Uitwerking in JR 2.0
1. Uitgebreide diagnostiek	<ul style="list-style-type: none"> • Het grondige inventariseren (samen met jongere en netwerk) van zorgen en krachten door middel van de drie kolommen.
2. Afstemming van communicatie	<ul style="list-style-type: none"> • Het formuleren van het 'dreigend gevaar' en de 'succesdoelen' in de taal van de jongere. • Het in alle opzichten aansluiten bij de taal en beleving van jongeren.
3. Concreet maken van oefenstof	<ul style="list-style-type: none"> • Het gebruiken van tools. • Het maken van een woord en beeldverhaal. • Het werken met schaalvragen.
4. Vereenvoudigen en structureren	<ul style="list-style-type: none"> • Het gebruiken van tools. • Het werken met de drie kolommen. • Het formuleren van dreigend gevaar en succesdoelen. • Het maken van een woord en beeldverhaal.
5. Netwerk en generalisatie	<ul style="list-style-type: none"> • Het inzetten van familienetwerkberaad. • Het benutten van de krachten in het netwerk.
6. Veilige en positieve leeromgeving	<ul style="list-style-type: none"> • Het tot stand brengen van een goede samenwerkingsrelatie. • Het werken vanuit de ankers.

7. Ik steun de jongere om te herstellen wat mis is gegaan

Dit anker gaat over goedmaken en herstellen als stappen om weer echt mee te doen en het criminele verleden volledig af te sluiten. Kennis over herstelgericht werken en vanuit Desistance onderzoek onderbouwen dit anker.

Waarop is JR 2.0 gebaseerd?

© William Schrikker Jeugdbescherming & Jeugdreclassering, Expertisecentrum William Schrikker & Jeugdbescherming Noord

Herstelrecht

“Restoratieve rechtspleging of herstelrecht is een helende rechtspleging, waarbij er een dialoog plaatsvindt tussen dader en 'samenleving'. Bij herstelrecht worden vergeving en herstel boven de andere doelen van strafrechtpleging (vergelding of afschrikking) gesteld.”

(www.juridischwoordenboek.nl). Als jeugdzorgwerker werk je in het kader van herstel bijvoorbeeld aan het slachtofferbewustzijn van de jongere, wat motivatie kan geven tot verandering en kan maken dat een jongere verantwoordelijkheid neemt voort zijn daden, wat een stap is op weg naar verwerking wat is gebeurd en aan de basis kan staan van nieuw gedrag (Elbersen en Krechtig, 2016).

Desistance onderzoek

Desistance omvat voor veel ex-criminelen het kunnen herstellen van het verleden gemaakte fouten. Het vinden van een manier om goed te maken wat in het verleden mis is gegaan of kapot is gemaakt door een positieve bijdrage te leveren aan de familie of aan de gemeenschap en zo iets terug te geven kan bevrijdend werken en recidive verminderen (McNeill & Weaver, 2010).

Er zijn aanwijzingen dat desistance een vorm van persoonlijke ‘verlossing’ is. Het gaat dan om ‘goed maken’ en een positieve bijdrage leveren aan de familie en de samenleving (McNeill & Weaver, 2010). Het bijdragen aan het welzijn van anderen kan voor de jongere als bewijs dienen dat hij daadwerkelijk is veranderd en niet langer als crimineel gezien kan worden. Desisters praten over zichzelf als mensen die een betere wereld willen nalaten, voor anderen willen zorgen, geliefd willen zijn, productief willen zijn (Vogelvang, 2016). Een ritueel om een nieuwe start te vieren en in te luiden kan daar eveneens aan bijdragen.

Om desistance te ondersteunen zijn vier vormen van rehabilitatie van belang: psychologische rehabilitatie, dat wil zeggen individuele behandeling training en coaching op het persoonlijke desistance proces; morele rehabilitatie, dat wil zeggen het ondersteunen van stappen om de rekening te effenen tussen de jongere die een delict heeft gepleegd en het slachtoffer en diens sociale omgeving; sociale rehabilitatie, ofwel het herstellen van de banden met familie en netwerk en juridische rehabilitatie, dat wil zeggen het afsluiten van de strafrechtelijke betrokkenheid en het herstellen van alle burgerrechten en plichten, en het herstellen van de mogelijke schade die aan de jongere zelf is aangericht door het juridisch systeem (Vogelvang, 2016). Deze vier vormen van rehabilitatie vergen aandacht van de jeugdzorgwerker.

Literatuur

Andrews, D.A. & Bonta, J. (2010). *The Psychology of Crime Conduct* (5th edition). Newark, JH: Lexis-Nexis.

Bartelink, C. (2010). Signs of safety.

Download van <https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/SignsOfSafety.pdf>

Berg, I.K. (1994). *Family based service: A solution-focussed approach*. New York: Norton.

Bosker, J., Donker, A., Menger, A. & Laan, P. van der (2016). Theorieën over afbouw en stoppen met delinquent gedrag. In: Menger, A., Krechtig, L. & Bosker, J. (red). *Werken in gedwongen kader. Methodiek voor het forensische werk*. Derde herziene druk. Amsterdam: SWP.

De Shazer, S. (1985). *Keys to solutions in brief therapy*. New York: Norton.

Elbersen, M. & Krechtig, L. (2016). Werken aan herstel. In: Menger, A., Krechtig, L. & Bosker, J. (red). *Werken in gedwongen kader. Methodiek voor het forensische werk*. Derde herziene druk. Amsterdam: SWP.

Kaal, H., Smits, S. & Vrij, P. (2017). Licht verstandelijke beperking en crimineel gedrag: samenhang en prevalentie. In: Kaal, H., Overvest, N. & Boertjes, M. (red.). *Beperkt in de keten. Mensen met een licht verstandelijke beperking in de strafrechtsketen*. Den Haag: Boom criminologie.

King, S. (2013). Early desistance narratives: A qualitative analysis of probationers' transitions towards desistance. *Punishment & Society*, 15, 147-165.

Koolhof, R., Loeber, R., Collot d'Escury, A. (2007). Eerst tot tien tellen! Of is dat voor LVG jongeren niet genoeg? Is de LVG-jongere extra kwetsbaar om delinquent gedrag te ontwikkelen? *Onderzoek & Praktijk*, 5, 15-19.

Koolhof, R., Loeber, R., Wei, E.H., Pardini, D. and D'Escury, A.C. 2007. Inhibition deficits of serious delinquent boys of low intelligence. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 17, 274-292.

Maruna, S. (2001). *Making good: how ex-convicts reform and rebuild their lives*. Washington, DC: American Psychological Association.

McNeill, F. (2009). What works and what's just? *European Journal of Probation* 1 (1): 21-40.

McNeill, F. (2016).

- McNeill, F. & Weaver, B. (2010). *Changing lives? Desistance research and offender management*. Glasgow: SCCJR.
- Menger, A. & Donker, A. (2016). De werkalliantie in het gedwongen kader: de theorie. In: Menger, A., Krechtig, L. & Bosker, J. (red.). *Werken in gedwongen kader. Methodiek voor het forensische werk*. Derde herziene druk. Amsterdam: SWP.
- Nugent, B. & McNeill, F. (2017). Young people and desistance. In: Furlong, A. (ed.) *Routledge Handbook of Youth and Young Adulthood* [2nd ed.]. London/New York: Routledge.
- Nugent, B. & Schinkel, M. (2016). The pains of desistance. *Criminology & Criminal Justice*, 1- 17.
- Roos, J. (2017). Kenmerken en implicaties van een licht verstandelijke beperking. In: Kaal, H., Overvest, N. & Boertjes, M. (red.). *Beperkt in de keten. Mensen met een licht verstandelijke beperking in de strafrechtsketen*. Den Haag: Boom criminologie.
- Rovers, B. (2014) *Kortverblijvers in justitiële jeugdinrichtingen. Achtergrondkenmerken, ketensamenwerking en invulling van verblijf*. 's Hertogenbosch: Bureau voor Toegepast Veiligheidsonderzoek.
- Spierenburg, M. & Hagen, B. (2008). *Integrale werkwijze voor LVG-jongeren met gedragsproblemen: sluitende aanpak van zorg, onderwijs en arbeid*. Utrecht: Vilans.
- Teeuwen, M. (2007). *Verraderlijk gewoon. Licht verstandelijk gehandicapte jongeren, hun wereld en hun plaats in het strafrecht*. Amsterdam: SWP.
- Turnell, A. & Edwards, S. (2009). *Veilig opgroeien. De oplossingsgerichte aanpak Signs of Safety in de jeugdzorg en kindbescherming*. Houten: Bohn Stafleu & Loghum.
- Vogelvang, B. (2016). Prison, probation, and hooks for transition. Implications of desistance research for policy and practice. Den Bosch: Avans University of Applied Sciences.
- Vogelvang, B., Rutten, E., Jong, B. de, Braak, J. van den (2012). *Reclasseren met adolescenten en jong volwassenen. Een methodische handreiking voor de jeugdreclassering en reclassering*. Woerden: Van Montfoort / Collegio.
- Ward, T., & Maruna, S. (2007). *Rehabilitation*. London/New York: Routledge.
- Wiggerink, J. & Rozeboom, P. (2012). Signs of Safety. In: *De jeugdprofessional in ontwikkeling. Handboek voor professionals in het jeugddomein*. Alphen aan den Rijn: Kluwer.

Wit, M. de, Moonen, X. & Douma, J. (2011). *Richtlijnen effectieve interventies LVB*. Utrecht: LKC LVG/De Borg.